

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

Miško Kranjec: **Predmestje**. Roman. Krekova knjižnica. Izdala Delavska založba v Ljubljani 1955. Strani 217.

Spisi pisatelja Miška Kranjca se množe — skoraj bi lahko rekli — od meseca do meseca. Komaj tri leta so minila, odkar je prvič nastopil v zbirki »Sedem mladih«, a danes obsega njegovo delo že lepo število novel, troje izišlih in nekaj napovedanih knjig. Med mladimi prozaisti je takoj zavzel eno najvidnejših mest. Največji uspeh je do sedaj nedvomno dosegel z novelami. Toda zgodba in celotna gradnja marsikatere izmed teh novel je več ali manj očitno kazala, da je avtorju okvir novele preozek in da teži po večjem epskem razmahu. Njegovi »Težaki«, zlasti pa še »Življenje« so že izrazito pokazali pisateljev pripovedniški dar in vzbudili upanje, da dobimo kdaj od njega večje epsko delo. Žal nam je Kranjec z najnovejšim romanom pokazal črto svojega literarnega razvoja nazaj, ne naprej. »Predmestje« ne dosega »Življenja« in »Težakov« ne miselno in čuvstveno, pa tudi ne oblikovno. Toda čeprav nas pričujoči roman more zadovoljiti samo v majhni meri, to še ne pomeni razočaranja nad pisateljem. Vedeti namreč moramo, da je »Predmestje« prvo Kranjčevo daljše leposlovno delo.

»Predmestje« nam kaže avtorja šele v njegovih literarnih začetkih. Razumljivo je, ako nam z njim ni ustvaril zrelega dela. Očitno je, da se je v njem šele iskal. To velja vsebinsko prav tako kakor oblikovno. Ne samo iz poznejših del, marveč tudi iz pričujočega romana moremo spoznati, da je življenje, ki ga opisuje, bilo pisatelju ne toliko neznano kakor tuje. Tako je ostal skoraj vseskozi na površini, pri opisovanju in anekdoti. Globlje v smisel prikazanega življenja ni prodril. Zgodba je deloma sama sebi namen (naturalizem, larpurlartizem), deloma pa je pisatelj položil v roman tendenco (idealistični utilitarizem). Njegovi ljudje so zato ali neživljenjski ali pa enostransko resnični ter opisani zgolj zunanje, pasivno. To precej primitivno pisateljsko pojmovanje je še tembolj očitno, ker je delo tudi oblikovno pomanjkljivo, jezikovno in stilno nerodno ter neenotno in razbito v gradnji.

Ne rečem, da avtor ne stremi za resničnostjo snovi. Naš čas in okolje sta polna takšnih zgodb. Prvič se nam v tem razodeva epik, ki bi rad zapustil izhojene stezé naše subjektivistične literarne tradicije ter se približal

življenjski stvarnosti. Razen te oblikovne težnje, ki je za razvoj naše proze vsekakor pozitivna, pa moramo v tem videti tudi smisel za sodobna življenjska vprašanja. To je dokaz, da je Kranjec naklonjen realizmu, ne romantiki. V tem pa je tudi njegov osnovni umetniški problem: ali bo zmagal v njem življenjsko in umetniško malo pomembni larpurlartistični realizem (naturalizem) opisa in zgodbe, ali bo našel — in to bi pač bolj ustrezalo zahtevam sodobnosti — podobo svoje umetnosti v novem etičnem in sintetičnem realizmu, ki mu človek in življenje nista samo videz pojavnega sveta, marveč tragična podoba borbe med dobrim in zlim, med duhom in snovjo — tako na ravnini posameznega življenja kakor na ravnini družabne celote. Pričujoče delo nam v tej smeri ne nudi še nič pretresljivo velikega.

»Predmestje« kaže sicer z naslovom v kolektivni poudarek, toda pisatelju se ni preveč posrečila niti zgodba, ki nima ne enotnega smisla ne prave epske zaokroženosti. Predmestje je dejansko prav za prav samo lokalno izhodišče in tvori le okvir za zgodbo. Pisatelj, ki svojega epskega načrta — če ga je sploh imel — ni mogel dograditi, je zato svoj opisni realizem naslonil na idealistične osnove moralne in socialne kritike, ki jo skuša utemeljiti s predstavniki »malomeščanskega« in »novega« življenja. Zdi se, da bi rad postavil — po zgledu naivnih tendenčnih »socialnih« pisateljev — enačbo malomeščanstvo = nemoralno. To se mu seveda popolnoma in docela logično ponesreči. Prvič ni znal poudariti tega nasprotja v ljudeh in tako je ostala avtorjeva nedvomno privzeta, nedoživeta teza neprepričevalna že kot tendenca. Umetniško pa ni mogel uspeti, ker se ni zavedal, da etos ni stvar programa in socialnega, bolje razrednega nazora, marveč vprašanje osebne človečnosti. To je tudi vzrok, da je na primer Lojz Vrankar najbolj neprepričevalna oseba povesti, ki zaradi nejasnosti moti prav tako kakor zgodba profesorja Valentina Slamnika, njegovega očeta. Njun pojav v romanu je zgolj z epskega vidika sploh nerazumljiv. Deloma razumljiva, čeprav nesmiselna in neprepričevalna — kot simbola — sta »skrivnostni« oče in sin, če pomislimo na prej omenjeno tendenco, ki sicer — to štejemo avtorju v dobro — ne sili nikjer preveč v ospredje. Najbolj prepričevalno in plastično, dasi tudi še precej zunanje, je opisana Ivanka, ena izmed žrtev predmestja. Njeno življenje ni globoko, vendarle je njen pojav simpatičen in njena usoda bo pri večini bravcev vzbudila sočutje. Razen v pripovedovanju zgodbe te najresničnejše osebe v »Predmestju« je pisatelj najmočnejši tam, kjer se mu sredi tuje snovi morda nehote oglašajo pesem prirode in se mu spovrača podoba življenja na vasi, ki ga ne samo mnogo bolje pozna, marveč tudi bolje ustreza njegovi naravi. Poznejši njegovi spisi so nam priča, da se Miško Kranjec sam tega prav dobro zaveda.

France Vodnik

Levstikov duševni obraz. Inavguralna disertacija. Spisal Anton Ocvirk. V Ljubljani 1935.

Ta disertacija je poskus, ki je »novost« v našem znanstvenem slovstvu. Pisatelj se je tega menda zavedal, zato je sklenil, da jo da še enkrat na svetlo in sicer v Levstikovem zborniku, ki je pravkar izšel. To nam daje pravico in nalaga dolžnost, da jo pregledamo kot znanstveno delo.